

RECENZJA

w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk społecznych
w dyscyplinie – pedagogika **dr Renaty Wawrzyniak-Beszterdy** dla komisji,
powołanej przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów Naukowych,
na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu

Sylwetka Habilitantki, działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna

Dr Renata Wawrzyniak – Beszterda całą swoją edukację wyższą oraz drogę zawodową związała z Wydziałem Studiów Edukacyjnych (wcześniej – Wydziałem Nauk Społecznych) UAM w Poznaniu, gdzie w 1989 roku uzyskała tytuł magistra, a w 2000 roku – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (praca doktorska, której promotorem była prof. dr hab. M. Dudzikowa – nosiła tytuł: *Szkola jako obszar doświadczeń komunikacyjnych uczniów*). Od momentu uzyskania tytułu magistra pedagogiki dr R. Wawrzyniak-Beszterda zatrudniona była najpierw jako asystent, potem od 2001-2018 – adiunkt, a obecnie starszy wykładowca w Zakładzie Pedagogiki Szkolnej, która w 2009 roku została przekształcona w Pracownię o tej samej nazwie. Od tego momentu Habilitantka pełni funkcję jej kierownika. Na rozwój naukowy dr Wawrzyniak-Beszterdy znaczący wpływ miał wieloletni czynny udział w pracach zespołu kierowanego przez prof. dr hab. Marię Dudzikową.

Na dorobek publikacyjny Habilitantki składają się:

- 2 monografie autorskie (w tym : książka podoktorska –związana z projektem badawczym ocenionym na poprzednim etapie awansowym),
- 2 monografie współautorskie,
- 10 artykułów w krajowych czasopismach naukowych,

- 11 rozdziałów w publikacjach współautorskich,
- 15 rozdziałów w pracach zbiorowych,
- 2 redakcje i 1 współredakcja pracy zbiorowej.

Indeks Hirscha wg Publish or Perish dla publikacji Habilitantki, jak wskazano w wykazie dorobku, wynosi 4.

Jest to dorobek gromadzony w długim przedziale czasowym, który, jak postaram się wykazać w dalszych częściach recenzji, legitymizuje ubieganie się o stopień doktora habilitowanego.

Ważną cechą działalności naukowej Habilitantki, która z mojego punktu widzenia zasługuje na podkreślenie, jest Jej umiejętność współpracy, wiele publikacji ma charakter współautorski, a szereg wartościowych przedsięwzięć natury naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej podejmowana była w ramach pracy zespołowej. Wydaje się, że to szczególnie cenna umiejętność, w dobie coraz jaskrawiej uwidaczniającej się konieczności realizacji efektywnych przedsięwzięć naukowych właśnie w ramach szeroko pojętych działań kooperacyjnych.

Dr Wawrzyniak-Beszterda uczestniczyła też jako wykonawczyni i zastępca kierownika w zespołowej realizacji grantu badawczego przyznanego przez MNiSW w latach 2007-2011 zatytułowanego *Studenci I roku UAM 2005/6-2009/10. Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji a zmiany zasobów jego kapitału społecznego w warunkach szkoły wyższej*.

W okresie po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka czynnie uczestniczyła w 26 konferencjach naukowych o zasięgu międzynarodowym i krajowym oraz wielu warsztatach, seminariach i spotkaniach naukowych, w bardzo wielu z nich pełniąc różne funkcje w Komitecie naukowym i organizacyjnym (pełna lista tych wydarzeń została przez Habilitantkę przywołana w *Wykazie dorobku habilitacyjnego*).

Dr Renata Wawrzyniak-Beszterda jest (lub była w okresie podoktorskim) członkinią Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Zespołu Samokształceniowego Doktorantów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN, Zespołu Pedagogiki Szkolnej i Zespołu Pedagogiki Młodzieży przy KNP PAN oraz Sekcji przy tym Komitecie ds. wspierania doktorantów i habilitantów, pełniła funkcję sekretarza Zadaniowego Zespołu Pedagogiki Szkolnej przy KNP PAN.

Praca naukowa Habilitantki została doceniona, bowiem otrzymała ona dwukrotnie (w latach 2011 i 2014) zespołowe Nagrody Rektora UAM za osiągnięcia w pracy naukowej. Przede wszystkim jednak dr Renata Wawrzyniak-Beszterda jest także (wraz ze

współautorami) laureatką prestiżowej Nagrody Naukowej Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN w dziedzinie pedagogiki im. Władysława Spasowskiego, przyznanej w 2015 roku, za tryptyk *Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji a zmiany zasobów jego kapitału społecznego w warunkach szkoły wyższej*. Tryptyk obejmuje monografie wydane w roku 2010, 2011 oraz 2013. Badacze - M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda, S. Jaskulska, M. Marciniak, E. Bochno (UZ), I. Bochno (UZ), K. Knasiecka-Falbierska, diagnozowali stan i szanse rozwoju kapitału społecznego w środowisku szkolnym (I etap badań) i w warunkach wyższej uczelni (II i III etap badań). Badania longitudinalne zawarte w tryptyku powtarzano na tej samej próbie studentów na I, III i V roku studiów. Te bardzo szeroko zakrojone kilkuletnie badania realizowane w procedurze badań podłużnych są rzadkością w naukach społecznych. Recenzenci tego ambitnego projektu badawczego podkreślali konsekwencję w realizacji założeń koncepcyjnych, zachowanie dyscypliny ontologicznej i epistemologicznej oraz kulturę narracyjną wyrażającą się w precyzyjnym prezentowaniu i interpretowaniu danych empirycznych oraz krytycznym odsłanianiu nowych kontekstów badań nad kapitałotwórczym potencjałem uniwersytetu.

Kandydatka jest niezwykle aktywna w ramach realizacji programów europejskich, finansowanych przez NCBiR w UAM – pełni mianowicie funkcję kierownika zespołu eksperckiego opracowującego koncepcję oraz program modułu psychologiczno-pedagogicznego realizowanego w ramach modelowego programu kształcenia nauczycieli w czterech projektach POWR, zatytułowanych:

1. *Profesjonalizm – personalizacja – praktyka. Program kształcenia studentów specjalności nauczycielskiej na kierunku Filologia polska UAM,*
2. *Nowoczesny program kształcenia przygotowujący studentów geografii do roli nauczyciela XXI wieku*
3. *Nauczyciel – Mistrz- Innowator – innowacyjny program kształcenia na kierunku Nauczanie Matematyki i Informatyki prowadzonym na UAM*
4. *Nauczyciel – kompetentny praktyk, opiekun, ekspert.*

Na podkreślenie zasługuje także wieloletnia aktywność Habilitantki w ramach szeregu działań dydaktyczno-organizacyjnych podejmowanych na rzecz macierzystego wydziału i uniwersytetu. Pełnienie tych funkcji wymaga w większości znacznego nakładu czasu i pracy koncepcyjnej, organizacyjno-koordynacyjnej, interwencyjnej, kooperacyjnej. Znalazły się wśród nich następujące: członkini Rady Programowej Uniwersyteckiego Centrum Koordynacyjno-Programowego Kształcenia Nauczycieli UAM, Centrum Instytut Wielkopolski UAM, Komisji ds. Kształcenia WSE, Zespołu ds. Strategii Rozwoju WSE,

Wydziałowego zespołu ds. współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym (jednocześnie Pełnomocnik Dziekana WSE ds. współpracy z otoczeniem społecznym), Senackiej komisji ds. ocen okresowych członków zespołów oceniających, Zespołu opracowującego program psychopedagogicznego kształcenia doktorantów UAM oraz koordynatorka tego kształcenia, dyrektor Ośrodka Koordynacyjno-Programowego Kształcenia Nauczycieli na UAM. Dr Wawrzyniak-Beszterda angażuje się także w prowadzenie wykładów szkoleniowych dla zespołów nauczycielskich szkół różnych szczebli kształcenia a także poradni psychologiczno-pedagogicznych. Była również ekspertką recenzującą programy szkoleniowe adresowane do nauczycieli-praktyków w ramach współpracy z Kuratorium Oświaty w Poznaniu.. Pełniła także funkcję członkini komitetu programowego i organizacyjnego czterech studenckich międzynarodowych obozów naukowych oraz bilateralnych konferencji organizowanych przy współpracy Pracowni Pedagogiki Szkolnej WSE i Evangelische Hochschule Darmstadt:

Pedagogues in face of the problem of marginalization of individuals and social groups (Poznań) 23-27.05.2016

The challenges for education and social work in contemporary World (Darmstadt) 5-10.12.2016.

The support of adolescents in difficult life situation. School and other institutions (Poznań) 13-18.05.2018

Intercultural Learning. Professional Exchange for education and social work (Darmstadt-Treysa) 25-29.06.2018.

Na wyeksponowanie zasługuje także międzynarodowa współpraca dr Renaty Wawrzyniak-Beszterdy, mająca miejsce nie tylko w kontekście wyżej wspomnianej pracy ze studentami. Były to mianowicie czterokrotne pobyty studyjne w latach 2014-2017 na Uniwersytecie Karola w Pradze oraz w Karl-Ruprecht-Universitaet w Heidelbergu oraz wcześniejsze (przed uzyskaniem stopnia doktora) kilkumiesięczne stypendium naukowo-badawcze na Uniwersytecie w Munster.

Habilitationka pełniła także funkcję promotora pomocniczego w jednym przewodzie doktorskim prowadzonym na UKW w Bydgoszczy, pomyślnie zakończonym w 2018 roku.

Działalność Habilitationki w obszarze naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym na rzecz Wydziału Studiów Edukacyjnych i Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu jest bardzo szeroka, a pełnione funkcje i realizowane z zaangażowaniem zadania wskazują na zdecydowanie proaktywną postawę dr R. Wawrzyniak-Beszterdy w przebiegu Jej zawodowej drogi.

Główne osiągnięcie naukowe

Dorobek naukowy Habilitantki wskazuje na długofalową spójność i konsekwencję w jego rozwijaniu. Dorobek ten lokuje się w obrębie co najmniej kilku subdyscyplin pedagogiki, ze szczególnym uwzględnieniem pedagogii szkolnej, ale także pedagogiki młodzieży, pedeutologii, pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, teorii i praktyki wychowania. Niewątpliwie kształt tego dorobku jest w znacznej mierze wyznaczany poprzez systematyczny rozwój i dojrzwanie do samodzielności naukowej w zespole zajmującym się na WSE pedagogiką szkolną, kierowanym przez prof. dr hab. Marię Dudzikową oraz w ramach licznych kontaktów krajowych środowisk akademickich zajmujących się tą problematyką, a także zespołowych prac badawczych podejmowanych między innymi we wspomnianym zespole.

Głównym osiągnięciem naukowym, zatytułowanym *Uczniowie i nauczyciele w szkolnictwie współczesnym. Studium społeczno-pedagogiczne*, Habilitantka uczyniła cykl licznych tematycznie powiązanych publikacji, na który składają się: 1 monografia autorska, 2 monografie współautorskie, 11 rozdziałów w publikacjach współautorskich, trzy artykuły w krajowych czasopismach naukowych, 7 rozdziałów w pracach zbiorowych, 1 redakcja i 1 współredakcja pracy zbiorowej.

Wspomniany cykl publikacyjny obejmuje dwa obszary tematyczne (nie mające jednak, jak się wydaje, charakteru rozłącznego, a ich treści wzajemnie się uzupełniają). Pierwszy z nich skupia się wokół jakości szkolnych doświadczeń uczniów, drugi zaś zogniskowany jest wokół zagadnień kapitału społecznego szkoły, analizowanego z perspektywy uczniów i nauczycieli.

W pierwszym z przywołanych obszarów tematycznych ważne miejsce zajmują publikacje, w których Habilitantka koncentruje się na jakości szkolnych doświadczeń uczniów, kontynuując nurt dociekań badawczych zapoczątkowanych Jej rozprawą doktorską, na podstawie której w 2002 powstała monografia – *Doświadczenia komunikacyjne uczniów w czasie lekcji. Studium empiryczne*. Wykorzystują także materiał empiryczny pochodzący z badań realizowanych w ramach projektu „Studenci I roku UAM o swoich szkołach. Z doświadczeń pierwszego rocznika reformy edukacji. Badania retrospektywne”. Ukazują one między innymi specyfikę lekcji, w tym lekcji wychowawczych, w kontekście uczniowskich doświadczeń, przywoływanych z perspektywy *ex post*. Są wśród tych publikacji autorskie rozdziały w pracach zbiorowych (w tym znajdujące się w pracach redagowanych i współredagowanych)- pełne dane bibliograficzne znajdują się a Autoreferacie i Wykazie

dorobku habilitacyjnego) – tu podawane chronologicznie, z uwzględnieniem daty opublikowania opracowania:

Udział ucznia w lekcji: Doniesienie z badań (w:) R. Wawrzyniak-Beszterda (red), Wokół zagadnień wychowania – aspekty teoretyczne i przyczynki empiryczne (2008)

Lekcja (w:) M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda (red), Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji. Studium teoretyczno-empiryczne (2010)

Wizerunek lekcji i jej uwarunkowania M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda (red), Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji. Studium teoretyczno-empiryczne (2010)

Lekcja jako przejaw kultury organizacyjnej szkoły. Z perspektywy uczniowskich doświadczeń (w:) E. Augustyniak (red), Kultura organizacyjna szkoły (2009)

Zasoby rodzinne ucznia a jego doświadczenia szkolne. W perspektywie kultury edukacji według Jerome Brunera (w:) E. Augustyniak (red,) Kultura organizacyjna szkoły rozwijającej się (2011).

Cykl ten dopełnia tekst opublikowany w czasopiśmie:

Zmiana strukturalna czy organizacyjna? Głos w sprawie zmarnowanej szansy, „Studia Pedagogiczna”, t. LXIV (2011), w którym Habilitantka formułuje tezę o dysfunkcjonalności oferty szkolnej wobec potrzeb rozwojowych uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum.

Dr Wawrzyniak-Beszterda ukazuje w powyższych publikacjach szkołę poszczególnych szczebli jako przestrzeń niestwarzającą uczniowi sprzyjających warunków rozwojowych, jako instytucję niesprzyjającą doświadczaniu przez uczniów sprawstwa, refleksji czy kooperacji, jako instytucję nie wykorzystującą swojej szansy wpływania na ucznia nie tylko w wymiarze dydaktycznym.

W ramach powyższego obszaru tematycznego Habilitantka usytuowała także publikację współautorską z M. Marciniakiem: *Szkoła w doświadczeniach pierwszego rocznika reformy edukacji (fragment wyników badań)* (w:) M. Zahorska (red), Zawirowania systemu edukacji. Z perspektywy socjologicznych warsztatów badawczych, w której autorzy stawiają pytanie o jakość wizerunku szkoły na trzech etapach kształcenia – w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, opisując profile uczniowskich doświadczeń w sześciu obszarach związanych z oceną lekcji, lekcji wychowawczych, relacji nauczyciel-uczeń, relacji rówieśniczych, oferty pozalekcyjnej i postrzeganiem organizacyjnego kontekstu szkoły. Relatywnie dobry wizerunek szkoły wyłaniający się z uczniowskich doświadczeń dotyczył tylko szkoły podstawowej, a największe deficyty instytucji szkolnych uwidaczniały się w

obszarze wychowawczym i relacjach międzyludzkich. Interesująco z poznawczego punktu widzenia i niepokojąco w kontekście edukacyjnej praktyki jawi się wniosek autorów o funkcjonalnej adaptacji uczniów do szkoły, w której toczy się gra w „tak – jakby - życie”, do instytucji, która ma charakter przejściowy, którą trzeba „przeczekać”.

Perspektywę analizy doświadczeń edukacyjnych uczniów, tym razem na etapie edukacji wyższej, wzbogaconą o wyłaniające się z nich portrety nauczycieli akademickich ukazywała Habilitantka także w publikacji *Oferta dydaktyczna uczelni* (w:) Dudzikowa M., Wawrzyniak-Beszterda R., Jaskulska Sylwia, Marciniak M., Bochno E., Bochno I., Knasiecka-Falbierska K., Oblicza kapitału społecznego w uniwersytecie. Diagnoza – interpretacje - konteksty (2013). Pojawia się w niej ponownie wniosek o niestwarzaniu studentom możliwości aktywnego, refleksyjnego uczenia się w atmosferze współpracy, przy jednoczesnym docenieniu przez młodzież pozytywnego stosunku nauczycieli akademickich wobec nich i nieco niższych ocenach kompetencji naukowych wykładowców.

Ograniczenia edukacji akademickiej związane z transmisyjnym modelem kształcenia były także osnową tekstu *Edukacja akademicka: między transmisją wiedzy a jej konstruowaniem*, „Studia z Teorii Wychowania”, t VIII, 2017.

Z kolei w rozdziale o charakterze przeglądowym zatytułowanym *Szkoła w doświadczeniach biograficznych uczniów. O dziedziczeniu i utrwalaniu deficytów edukacyjnych* (w:) J. Modrzewski, A. Matysiak-Błaszczuk, E. Włodarczyk (red), Środowiska uczestnictwa społecznego jednostek, kategorii i grup społecznych (doświadczenia socjalizacyjne i biograficzne) (2018) Habilitantka koncentruje się na tezie o kumulowaniu się deficytów socjalizacji szkolnej ich utrwalaniu na kolejnych etapach edukacji.

Publikacje Habilitantki ukazują Jej solidny warsztat metodologiczny, znanstwo w zakresie procedur badawczych, (w tym wypadku - w obrębie ilościowego paradygmatu badawczego) i ich umiejętne, adekwatne do postawionych celów badawczych zastosowanie. Teksty pisane są dobrym, precyzyjnym językiem naukowym, zwraca uwagę ich przemyślana struktura, dyscyplina i konsekwencja prowadzonego wywodu. Osadzone są poprawnie w literaturze przedmiotu, a formułowane wnioski wyważone, uprawnione w kontekście relacjonowanych badań i prowadzonych analiz teoretycznych. świadczą o refleksyjności Autorki, Jej dociekliwości badawczej i uważności wobec problemów edukacyjnych.

W ramach drugiego z przywołanych przez dr Renatę Wawrzyniak-Beszterdę obszarów tematycznych lokują się publikacje poświęcone problematyce kapitału społecznego szkoły analizowanego z perspektywy głównych podmiotów edukacyjnych tj. uczniów i nauczycieli. Są wśród nich zarówno publikacje będące pokłosiem przywoływanego wcześniej

zespołowego projektu badawczego, jak i monografia autorska Habilitantki. Tryptyk *Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji a zmiany zasobów jego kapitału społecznego w warunkach szkoły wyższej*, którego Habilitantka jest współautorką, został wcześniej przywołany w niniejszej recenzji, w kontekście uzyskania przez jego autorów Nagrody Naukowej Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN w dziedzinie pedagogiki im. Władysława Spasowskiego, w roku 2015.

Tryptyk zawiera wyniki szerokich, wielowątkowych badań realizowanych w paradygmacie ilościowym, na dużych próbach badawczych w ramach procedury podłużnej (kilkukrotny pomiar obejmujący w określonych odstępach czasowych tę samą grupę studentów). Badaczy interesowała, jak piszą we wprowadzeniu do cyklu publikacji, odpowiedź na pytanie o stan i szanse rozwoju kapitału społecznego w środowisku szkolnym (I etap badań) oraz w warunkach wyższej uczelni (II i III etap badań).

Koncepcja metodologiczna badań była wypracowywana zespołowo, przy znacznym udziale Habilitantki (zastępca kierownika projektu), która w tomie z 2011 roku *Kapitał społeczny w szkołach różnego szczebla. Diagnoza i uwarunkowania* oraz w tomie z 2013 roku *Oblicza kapitału społecznego uniwersytetu. Diagnoza – interpretacje – konteksty* przygotowała wspólnie z S. Jaskulską rozdziały dotyczące założeń metodologicznych realizowanego projektu. W ramach realizowanych badań zajmowała się także z S. Jaskulską kapitałem rodzinnym badanych w kontekście budowanego przez nich kapitału szkolnego. Badana grupa studentów posiadała stosunkowo wysoki kapitał rodzinny, potwierdzając tym samym tezę o segmentacji szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego, do którego trafiają osoby o uprzywilejowanej pozycji, będącej wynikiem kapitału ekonomicznego oraz kulturowego środowiska rodzinnego. W publikacji z 2011 Habilitantka wspólnie z S. Jaskulską zamieściła trzy rozdziały dotyczące wspomnianych zagadnień, w kolejnej – z 2013 roku dwa autorskie teksty dotyczące zasobów rodzinnych badanych, uwzględniające dane z drugiego pomiaru. Kolejna publikacja Habilitantki, odwołująca się do wyników badań zespołowych zatytułowana *Oferta dydaktyczna uniwersytetu. Potencjał i ograniczenia dla kształtowania kapitału społecznego w szkole wyższej*, „Studia Edukacyjne”, nr 22/2012 skoncentrowana jest na próbie odpowiedzi na pytanie jaką przestrzeń kształcenia stwarza współczesnym studentom uczelnia wyższa w kontekście opozycyjnych koncepcji uniwersytetu wywodzącego się z tradycji Herbartowskiej (opartego na transmisji wiedzy i nabywaniu gotowych znaczeń) vs idei uniwersytetu Humboldtowskiego (skoncentrowanego na samodzielnym nadawaniu znaczeń przez studentów w procesie aktywnego zdobywania wiedzy). Wnioski z rozważań dr Wawrzyniak-Beszterdy zawarte we wspomnianym artykule

są ważne w kontekście teorii i praktyki edukacji wyższej, nie sposób nie dostrzec pesymistycznej wymowy stwierdzenia Autorki, że *studenci przechodzą trening edukacyjny, który przygotowuje ich do funkcjonowania w świecie przewidywalnym, w którym wiedza jest gotowa i zamknięta, wystarczy ją tylko przyswoić. Jej kwestionowanie, problematyzowanie, stawianie pytań, to doświadczenie dość rzadko gromadzone przez studenta w murach uczelni* (s.223 omawianego artykułu).

W tekstach przywołanych w ramach drugiego z wyróżnionych przez Habilitantkę obszarów tematycznych ponownie daje się Ona poznać jako sprawny badacz środowiska szkoły i jej potencjału kapitałotwórczego. Bardzo dobrze posługuje się badaniami ilościowymi – tworząc ich koncepcję metodologiczną, realizując je i analizując uzyskane wyniki. Rozsądnie też „gospodaruje” pozyskanym materiałem badawczym prezentując go w kolejnych odsłonach, umiejętnie osadzając w ramach wybranych teorii z zakresu nauk społecznych.

Najważniejszą publikacją w drugim wyróżnionym przez Habilitantkę obszarze tematycznym stanowi monografia autorska *Kapitał społeczny szkoły. Z doświadczeń biograficznych nauczycieli. Studium przypadków*, Poznań, 2019. To publikacja badawcza zdecydowanie odmienna od pozostałych raportów z badań, przywoływanych we wcześniejszych partiach recenzji. Odmienność ta wynika przede wszystkim z faktu, że Autorka posłużyła się w niej idiograficznym modelem badań, dokonując jakościowego oglądu wybranych aspektów biograficznych doświadczeń nauczycieli. Celem badań stało się uchwycenie specyfiki kapitału społecznego szkoły z perspektywy subiektywnej, przez pryzmat doświadczeń życiowych nauczycieli. To zamysł uzasadniony merytorycznie i poznawczo interesujący, zwłaszcza w perspektywie wcześniej dokonywanego przez Habilitantkę oglądu szerszych trendów i statystycznej analizy pozyskanych danych. To zamysł także niezwykle wymagający, bowiem posługiwanie się zarówno nomotetycznym modelem badań (we wcześniejszych badaniach), jak i idiograficznym (w aktualnych) rodzi wobec badacza szereg wyzwań związanych z odmienną konceptualizacją badań, różnymi metodami pozyskiwania danych, a przede wszystkim specyfiką ich analizy. W pierwszym wypadku najogólniej mówiąc – mamy do czynienia z analizą wykorzystującą liczby, w drugim – słowa. Dlatego też zmiana paradygmatu wymaga od badacza swoistego przekonstrowania swojego myślenia, uruchomienia innych obszarów wrażliwości badawczej, uważności w pozyskiwaniu materiału badawczego, innego typu dyskursywności w toku jego analizy. W tym wypadku, realizacja wspomnianego zamysłu, w mojej ocenie, powiodła się.

Monografia dr Renaty Wawrzyniak-Beszterdy *Kapitał społeczny szkoły. Z doświadczeń biograficznych nauczycieli. Studium przypadków* skonstruowana jest w sposób typowy dla prac badawczych w naukach społecznych, tzn. prezentacja teoretycznych podstaw projektu badawczego, poprzedza zarysowanie jego ram metodologicznych, te -z kolei- są wstępem do zaprezentowania analizy wyników badań.

W rozdziale 1. Habilitantka prezentuje wybrane koncepcje kapitału społecznego, odwołując się do teorii P. Bourdieu, J. Coleman, D. Putnama oraz koncepcji sieciowych. Nie stroni też od wskazywania wątpliwości i kontrowersji wokół tego pojęcia stosunkowo często, ale w zróżnicowany sposób wykorzystywanego w badaniach społecznych i edukacyjnych.

W rozdziale 2. Autorka ukazuje szkołę w perspektywie kategorii kapitału społecznego, odwołując się do badań ukazujących jej zróżnicowanie w wymiarze funkcjonowania nauczycieli. Przywołuje także wybrane tezy z wcześniejszych badań zespołowych.

Rozdziały teoretyczne stanowią dobry punkt wyjścia do prezentacji autorskiego zamysłu badawczego. Jak pisze Habilitantka, przedmiotem badań uczyniła kapitał społeczny szkoły (odwołując się do koncepcji J. Coleman) rekonstruowany z biograficznych doświadczeń zawodowych nauczycieli, celem zaś odkrywanie i opisywanie różnych form tego kapitału (s.97 monografii). Główne problemy prezentowanego projektu badawczego skupiają się wokół następujących pytań:

- *Jakie są doświadczenia biograficzne nauczycieli związane z podjęciem pracy w szkole i jej kontynuacją?*
- *Czy i jakie przejawy kapitału społecznego szkoły są obecne w biograficznych doświadczeniach zawodowych nauczycieli?(s.97 monografii).*

Pozyskiwany materiał badawczy dotyczył doświadczeń biograficznych obejmujących pierwsze lata aktywności zawodowej nauczycieli i stanowił podstawę rekonstruowania i opisywania kapitału społecznego szkoły z uwzględnieniem takich jego form, jak zobowiązania i oczekiwania, relacje władzy i potencjał informacyjny, normy oraz sankcje. Habilitantka zastosowała w ramach prowadzonych badań zbiorowe studium przypadku (s.101 monografii), traktowane instrumentalnie (służy jako podstawa deskrypcji i zrozumienia innego zjawiska – tu kapitału społecznego szkoły), odwołujące się do kilku przypadków wraz z wywiadem swobodnym ukierunkowanym (s.103 monografii).

Wykorzystane przez Habilitantkę metody i techniki badawcze uważam za adekwatne do postawionych celów i zaproponowanych problemów badawczych, a opis zastosowanej procedury jakościowej analizy zgromadzonego materiału badawczego za poprawny. W rozdziale prezentującym założenia metodologiczne znajdują się jeszcze charakterystyki

badanych, poprzedzone opisem poszczególnych faz docierania do nich (warunek –udział badanych – jako studentów- w trzech pomiarach wcześniejszych badań zespołowych). Nie wydają mi się konieczne, zamieszczane w odniesieniu do siedmiu badanych osób, szczegółowe wykresy prezentujące liczbowo zgeneralizowane zasoby zaufania i zaangażowania charakteryzujące szkoły, w których uczyli się respondenci. To dane z „innego porządku” diagnostycznego i zapewne wystarczyłby krótki opis wniosków z nich płynących, w moim odczuciu prezentacja tych wykresów zakłóca narrację, ale szanuję decyzję Autorki monografii. Kolejne dwa rozdziały Habilitantka poświęciła na prezentowanie i analizowanie wyników badań. Rozdział czwarty zawiera siedem studiów przypadków nauczycieli biorących udział w badaniu. Każde ze studiów prezentowane jest w ramach przejrzystej struktury diachronicznej odnoszących się do następujących etapów w rozwoju kariery badanych: przygotowanie do zawodu (wraz z przesłankami podjęcia decyzji o jego wyborze), start zawodowy („nowicjat”), zdobywanie doświadczeń w fazie stabilizacji zawodowej. Całość zaś wieńczy autorefleksja badanych. Każdy z etapów ilustrowany jest adekwatnie dobranymi fragmentami narracji badanych wraz z komentarzami Habilitantki. Rozdział ma charakter deskryptywny, pokazuje sylwetki różnych nauczycieli, którzy odsłaniają przed czytelnikiem świat wewnętrznych przeżyć, subiektywnych odczuć, emocji związanych z doświadczaniem przez nich procesu stawania się nauczycielem i konsolidacji w roli zawodowej.

W rozdziale piątym zaprezentowana została poprzeczna analiza przypadków wyłaniająca portrety kapitału społecznego szkół, z którymi związani byli badani. Autorka posłużyła się w toku tego zabiegu wyodrębnionymi przez Colemaną formami kapitału społecznego, które łączyła z siatką kodową wyłonioną z analizy wypowiedzi badanych. Odniosła zatem swoje analizy do:

- obecnych w szkole zobowiązań i oczekiwań wiążących uczestników życia szkolnego – tu skoncentrowała się przede wszystkim na kategorii współpracy poszczególnych podmiotów edukacyjnych (nauczycieli, rodziców, uczniów),
- relacji władzy i potencjału informacyjnego – tu skupiła się na relacji nauczycieli z dyrekcją szkoły, charakterystyce komunikacji pionowej i jej ograniczeń w codzienności szkolnej oraz komunikacji poziomej i relacjach między nauczycielami
- norm i sankcji funkcjonujących w szkole, służących kształtowaniu i pomnażaniu kapitału społecznego szkoły vs przyczyniających się do jego rozpadu.

Całość wieńczy podsumowanie wraz z szeregiem ważnych wniosków odnoszących się do charakteru kapitału społecznego szkoły i możliwości jego budowania. Wywody Habilitantki

cehuje dyscyplina strukturalna w zakresie deskrypcji prezentowanych narracji, umiejętność dokonywania syntez, precyzja prowadzenia refleksji i wnioskowania. To nie są powszechne przymioty prac badawczych o charakterze jakościowym, w mojej ocenie jednak – bardzo ważne. Mam oczywiście świadomość, że w praktyce prowadzenia i analizowania badań realizowanych wedle modelu jakościowego są dopuszczalne zróżnicowane formy jego gromadzenia, jak i płynne reguły jego porządkowania oraz wielopoziomowe standardy prezentacji pozyskanego materiału.

Monografia *Kapitał społeczny szkoły. Z doświadczeń biograficznych nauczycieli. Studium przypadków* to ważna praca skoncentrowana na badaniu procesów wewnątrzszkolnych z perspektywy jednostkowej, przez pryzmat biograficznych doświadczeń pojedynczych nauczycieli. Z pewnością wnosi ona nowe jakości do poznawania i „odkrywania” szkoły jako instytucji (nie)wspierającej rozwoju ucznia i nauczyciela.

Na pozostały dorobek naukowy Habilitantki składa się 18 publikacji, w tym monografia podoktorska, redakcja jednej pracy zwartej, 8 artykułów w czasopismach oraz 8 rozdziałów w pracach zbiorowych. Są to w dużej mierze wcześniejsze teksty badawcze, dr Wawrzyniak-Beszterdy związane przede wszystkim z rozpoznaniem relacji komunikacyjnych w szkole, ukazujące specyfikę języka i sposobów porozumiewania się nauczycieli i uczniów oraz odnoszące się do diagnoz instytucjonalnej oferty edukacyjnej w środowisku lokalnym (dwa z wspomnianych tekstów). To prace interesujące poznawczo, poprawne merytorycznie, pokazujące solidny warsztat badawczy Habilitantki i jej stopniowe dojrzewanie do samodzielności naukowej.

Konkludując, po zapoznaniu się z dorobkiem naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym dr Renaty Wawrzyniak-Beszterdy, ze szczególnym uwzględnieniem głównego osiągnięcia naukowego, na które składa się cykl publikacji, stwierdzam, że spełnia on ustawowe wymagania stawiane w przewodach habilitacyjnych, w pełni uzasadnia Jej aspiracje w tym względzie.

Wspomniany cykl publikacji zatytułowany *Uczniowie i nauczyciele w szkolnictwie współczesnym. Studium społeczno-pedagogiczne*, na który składają się: 1 monografia autorska, 2 monografie współautorskie, 11 rozdziałów w publikacjach współautorskich, trzy artykuły w krajowych czasopismach naukowych, 7 rozdziałów w pracach zbiorowych, 1 redakcja i 1 współredakcja pracy zbiorowej, wnosi znaczące jakości i nowe treści do

dyscypliny pedagogika, przede wszystkim pedagogika szkolna i pedeutologia. Habilitantka bada różne wymiary funkcjonowania szkoły, a wprowadzenie do tych analiz kategorii kapitału społecznego szkoły znacząco je wzbogaca i otwiera nowe perspektywy dociekań. To prace oryginalne, wskazujące na dobry warsztat badawczy – umiejętność dostrzegania i stawiania ważkich pytań badawczych, konceptualizacji projektu badawczego, dociekliwość i refleksyjność Kandydatki w zakresie analiz pozyskanego materiału empirycznego, dojrzałość wnioskowania i interpretacji wyników badań oraz umiejętność lokowania badań w szerszym kontekście teoretycznym. Habilitantka jest przede wszystkim sprawnym badaczem osadzonym w logice badań ilościowych, ale jej najnowsza monografia *Kapitał społeczny szkoły. Z doświadczeń biograficznych nauczycieli. Studium przypadków*, w której wykorzystano metodologię jakościową dowodzi, że także w tym obszarze empirii dobrze sobie poradziła.

Habilitantka jest osobą bardzo aktywną w zakresie działań podejmowanych na rzecz otoczenia społecznego, rodzimej uczelni, wydziału, w tym - w zakresie działań projektowych służących kształceniu nauczycieli i doktorantów. Na szczególne podkreślenie zasługuje Jej aktywność w pracy ze studentami w ramach współpracy bilateralnej z Evangelische Hochschule w Darmstadt. Potrafi efektywnie pracować zespołowo, czego dowiodły choćby liczne projekty realizowane w zespołach naukowych. Angażuje się na rzecz rozwoju rodzimej pedagogiki – uczestnictwo w pracach zespołów KNP PAN.

Dojrzałość badawcza, kompetencje naukowe, dydaktyczne i organizacyjne dr Wawrzyniak-Beszterdy wskazują na to, że jest Ona dobrym kandydatem na stanowisko samodzielnego pracownika nauki.

Zdecydowanie popieram wnioski o nadanie dr Renacie Wawrzyniak-Beszterdzie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w dziedzinie pedagogiki.

